

دومین کارگاه مفاهیم پایه در تاریخ و فلسفه علم
گروه مطالعات علم مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران

بازنمایی

مباحثی در فلسفه علم، هنر و ادبیات

حسین شیخ‌رضایی، مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران

زمان: چهارشنبه، ۲۴ آبان ۱۴۰۲ (سه جلسه: ساعت ۱۰-۱۲، ۱۴-۱۶، ۱۶-۱۸)

مکان: مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران

معرفی کارگاه

«بازنمایی» مفهومی کلیدی در علم، هنر و ادبیات است. دانشمندان در کار علمی، به واسطه تصویرها، عکس‌ها، نمودارها، نظریه‌ها و از همه مهم‌تر مدل‌ها، بخش‌هایی از جهان را بازنمایی می‌کنند، در این بازنمایی‌ها دخل و تصرفاتی صورت می‌دهند، و آنگاه نتایج حاصل‌شده را به جهان تسری می‌دهند. در هنر، و خصوصاً هنرهای بصری، هنرمندان یا بخش‌هایی از جهان خارج را در آثار هنری خود به نمایش می‌گذارند یا احوالات درونی‌شان را در قالب فرم‌هایی انتزاعی عرضه می‌کنند؛ و این هر دو در «بازنمایی» چیزی بیرون از اثر هنری شریک‌اند. ادبیات نیز به طریقی دیگر جهان خارج از متن را به تصویر می‌کشد و بازنمایی می‌کند، جهانی که ممکن است واقعی، تخیلی، ممکن یا حتی اصولاً ناممکن باشد.

«بازنمایی» موضوع بحث‌های فلسفی فراوانی در سنت تحلیلی بوده است: اصولاً به واسطه چه ویژگی‌ای بازنمایی ممکن می‌شود؟ به واسطه چه ویژگی‌هایی تفکیک بازنمایی دقیق از نادقیق میسر است؟ آیا در انواع مختلف بازنمایی‌ها با پدیده‌ای یکسان مواجه‌ایم یا باید از انواع ذاتاً متفاوت بازنمایی سخن گفت؟ در یک تقسیم‌بندی کلی، دو رویکرد عمده در تحلیل مفهوم بازنمایی مطرح است: رویکرد مشابهت‌محور و رویکرد قراردادمحور. در اولی، چیزی بازنمایی چیزی دیگر است اگر و تنها اگر بین آنها مشابهتی (از نوعی خاص) برقرار باشد. در حالی که طبق تلقی دوم، هر چیز می‌تواند بازنمایی چیزی دیگر محسوب شود به شرط اینکه کاربران بر سر آن توافق داشته باشند. اما این دو رویکرد در نقطه‌ای با هم مشترک‌اند: اینکه می‌توان مفهوم بازنمایی را به مفهومی بنیادین‌تر تقلیل داد. در مقابل این فرض مشترک، می‌توان از رویکردهایی سخن گفت که بازنمایی را قابل‌تقلیل به امری بنیادی‌تر لحاظ نمی‌کنند و در بهترین حالت، تحلیل‌های فلسفی درخصوص مفهوم بازنمایی را محدود به برشمردن شروط لازم برای آن می‌دانند و نه شروط کافی. اما علاوه بر کسانی که در پی تحلیل مفهوم بازنمایی بوده‌اند، بسیاری از فیلسوفان به تحلیل ملاحظات عمل‌گرایانه درخصوص بازنمایی پرداخته‌اند: اینکه در بافت و سیاقی معین، در زمانی خاص، برای کاربرانی معلوم و با توجه به هدفی ویژه چگونه یک بازنمایی موفق عمل می‌کند.

در جلسات سه‌گانه این کارگاه یک‌روزه، پس از معرفی و تدقیق برخی اصطلاحات، ابتدا به رده‌بندی انواع پرسش‌های مربوط به بازنمایی می‌پردازیم. سپس نمونه‌هایی از رویکرد مشابهت‌محور را در تحلیل بازنمایی‌های علمی و هنری معرفی و بررسی می‌کنیم. در ادامه، برخی نمونه‌ها از رویکرد قراردادمحور را معرفی و بررسی می‌کنیم. برشمردن مشکلاتی در این دو رویکرد، زمینه مناسب را برای معرفی رویکردهایی که سعی کرده‌اند از دوگانه شباهت/قرارداد فراتر روند و با توسل به مفهوم داستان و روایت بازنمایی را تحلیل کنند فراهم می‌آورد.

منابعی برای مطالعه بیشتر:

Suárez, M. (2010). Scientific representation. *Philosophy Compass*, 5(1), 91-101.

Frigg, Roman & Hunter, Matthew (eds.) (2008). *Beyond Mimesis and Convention: Representation in Art and Science*. Springer.